

Enskild motion

Motion till riksdagen 2015/16:1674

av Finn Bengtsson (M)

Ställningen för anklagade eller åtalade

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett stärkt skydd för anklagades ställning och tillkännager detta för regeringen.

Bakgrund

Enligt svensk rättstradition ska en förundersökningsledare/åklagare iaktta så kallad objektivitet för sådant material som talar mot som för en anklagad/åtalad. I annan rättsordning, som till exempel i USA, har åklagaren enbart att ta hänsyn till det som är försvårande för en anklagad i syfte att få denne/a fälld. När sådan ordning gäller är emellertid allt material som förekommer i ärendet fullt ut tillgängligt för båda parter, åklagare och försvar, vilket gör att alla har tillgång till samma information i målet.

I den svenska rättsordningen så är det inte nödvändigtvis så utan förundersökningsledaren/åklagaren bestämmer vilket material som blir tillgängligt för försvaret. Detta motiveras med att förundersökningsledaren/åklagaren just ska iaktta objektivitet där sådant som talar till den anklagades/åtalades fördel också ska beaktas när beslut om åtal tas.

Men inför ett sådant beslut eller när en rättsprocess inleds så har heller inte försvaret kunnat ta del av annat material än det som förundersökningsledaren/åklagaren delgivit försvaret. I många fall belägger förundersökningsledaren/åklagaren material i denna process med sekretess, och då hindras försvaret från att kunna ta del av detta. Försvaret får helt enkelt lita till att förundersökningsledaren/åklagaren uppfyller sin plikt om att

göra en objektiv bedömning av det material som man haft enbart för sina ögon att bedöma. Då vi alla är människor med också mänskliga tillkortakommanden, förefaller det som att denna ordning riskerar att försvaret och den anklagade allt som oftast har anledning att ifrågasätta om objektivitet har vidtagits på vederbörligt sätt från förundersökningsledaren/åklagaren. Detta i sig leder till ett misstänkliggörande av hela rättsprocessens legitimitet och, i de fall media intresserar sig för fallet, kan även här oklarheter kring objektivitetskravet på denna punkt äventyra allmänhetens förtroende för vår rättsordning.

En särskilt komplicerad situation i detta sammanhang är när det är en central myndighets roll som kan ifrågasättas av en anklagad/åtalad. Ofta finns det då inte ens en formell överklagandeinstans dit den anklagade/åtalade kan vända sig för att få en bedömning om myndighetens slutsatser kan och bör ifrågasättas. Detta inte sällan med hänvisning till att myndigheten, särskilt i ett litet land som Sverige, redan har den högsta kompetensen på det aktuella området och att en överklagan eller "second opinion" av annan inte kan mäta sig kunskapsmässigt med det som myndigheten byggt sina överväganden och beslut på.

Motivering

Den aktuella problematiken har nyligen exemplifierats tragiskt nog med det så kallade Astrid Lindgren sjukhusläkarfallet. En både frihetsberövad och anklagad narkosläkare blev där så småningom friad på alla åtalspunkter. Men hela förloppet för rättsprocessen drog ut otillbörligt i tid, till stor personlig skada för den senare friade läkaren, och mycket av detta berodde på att läkaren inte fick del av hela bevisningen och därför i alltför sent stadium kunde formera sitt försvar på det sätt som borde vara rimligt i en rättsstat. Den åtalade läkaren ville men förvägrades i det aktuella fallet söka sakkunnig kompetens med ekonomiskt bistånd från domstolen för att styrka sin sak utanför Sveriges gränser. Domstolen hänvisade till dels att svenska expertmyndigheter var tillräckligt sakkunniga även om de i det aktuella fallet också ingick i åklagarens bevisning som vittnen mot den åtalade, dels att åklagaren enligt svensk rättstradition även ska bistå den åtalade med stöd för sådant som talar mot åtalarens anklagelser. En i grunden hopplös situation, enligt min mening.

Detta exempel är alltså djupt olyckligt ur principiell rättssäkerhetssynpunkt, särskilt som om en anklagad/åtalad ändå vill söka en annan sakkunnigbedömning, som mot detta motiv rimligen bör kunna ske på den internationella arenan i komplicerade fall är

förknippad med stora uppoffringar från den anklagades/åtalades och försvarets sida, inte minst ekonomiskt, och likheten inför lagen kan då enbart på denna grund ifrågasättas.

En helt annan situation där den anklagades ställning kan ses som svag är i samband med frihetsberövande häktning. I dessa sammanhang behöver inte åklagare bevisa vikten av att häktningen sker. Omvänt gäller dock att den häktade är skyldig att bevisa att häktningen bör ses som ogiltig för att frihetsberövandet inte ska kunna ske. Även här medför alltså det omvända rättsläget till nackdel för en anklagad att dennes/as ställning förefaller orimligt svag i vårt rättsväsende.

När denna problematik aktualiserades för utskottet under förra riksmötet anfördes att man ville avvakta regeringens ställningstagande till förslag som lämnades i betänkandet ”Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m.” som till viss del motsvarar det som berörs i den aktuella motionen. Men utskottet fann i övrigt inte något skäl att vidta några åtgärder för andra delar av det som motionen anförde som problem kring rättssäkerheten. Utskottet beslöt därför att avslå motionen i sin helhet.

Då jag inte delar denna bedömning har jag i den nu aktuella motionen exemplifierat situationen som den var i fallet med det så kallade Astrid Lindgren sjukhusläkar-fallet för att om möjligt förtydliga en problematik som jag upplever de facto finns och som vårt nuvarande rättsväsende uppenbarligen inte kan garantera inte kan återuppstå igen. Jag vill därför att regeringen aktivt överväger även i frågan utanför det som den för tillfället har att ta ställning till i betänkandet ”Förundersökning – objektivitet, beslag, dokumentation m.m.”. Jag vill således att riksdagen med bifall till denna motion ger regeringen detta tillkänna.

Finn Bengtsson (M)